

DE RIGE BLIVER RIGERE, OG DE FATTIGE FÅR FÆNGSEL^{*)}

Af Flemming Balvig

2018

I hele Jørgen Jepsen's liv og karriere som kriminolog og kriminalpolitisk ekspert fremhævede han som det største problem, at man stigmatiserede grupper af mennesker med sociale problemer og efterfølgende reagerede ved at ekskludere dem i institutioner eller områder, som snarere betød en forværring af deres problemer end en forbedring. Han har i hvert fald sagt og skrevet om dette, efter hans mening, ultimative kriminalpolitiske problem lige fra den første dag, jeg blev klar over, at der var én, der hed Jørgen Jepsen ("Jeppe" blandt venner) engang i 1960-erne, til hans død i 2016.

Første gang, jeg mødte Jørgen Jepsen personligt, var en tidlig forårsdag i 1969. Han havde været medstifter af Foreningen for human kriminalpolitik, KRIM, året før, i 1968, og nu havde han søgt og fået et job som vicefængselsinspektør for Vestre Fængsel i København. "Systemet" skulle ændres/bekæmpes såvel fra neden som fra oven – og fra siden (jf. bl.a., at han senere tillige var medstifter af Retspolitisk Forening, i 1978). Han delagtiggjorde mig i, at hans plan med vicefængselsinspektørjobbet var at søge at mindske det antal, der overhovedet blev indsat et sådant sted; at sikre en "normal" og human behandling af de indsatte, og at få indsigt i og sprede information om livet i en total institution. Han havde hørt om mig som en kriminologi-interesseret sociologistuderende, og hans hensigt var, at jeg som en slags aktions-forsker skulle følge ham og fængslet som en skygge, og søge at beskrive hvordan et sådant system reagerer på forsøg på at ændre det. Ikke ganske uventet blev Jørgen Jepsens karriere som vicefængselsinspektør imidlertid af yderst kort varighed, og den forskningsmæssige opfølgning nåede aldrig at komme i gang.

Sidste gang, jeg var i kontakt med Jørgens Jepsen, var nogle måneder før hans død. Det var desværre kun via mail, og ikke ansigt-til-ansigt. Jørgen Jepsen var kommet på plejehjem, og det sidste, han (be)skrev,

var livet på den særlige form for total institution, som et plejehjem er. Disse beskrivelser, denne gang fra neden af, om håbløsheden og meningsløsheden i at blive stigmatiseret som ude af stand til at tage vare på sig selv og blive anbragt sammen med andre i samme situation, har karakter af private observationer og optegnelser, men kunne bestemt godt have fortjent en større offentlighed.

Den allersidste mailudveksling, jeg havde med Jørgen Jepsen – blot nogle dage før hans død – vedrørte dog hverken ham selv eller plejehjemmet. Jeg havde netop været i USA for at se og høre nærmere om den legalisering af cannabis, der var sket i Colorado. Jørgen Jepsen kunne ikke få nok! Selvom han på grund af sin sygdom havde store vanskeligheder med at læse og skrive, ville han høre *alt* om, hvad der var foregået og foregik i USA – og langt, langt mere end jeg havde nået og formået at samle op. Det var klart, at det der nu skete der – og som han selv havde troet først ville ske i Holland og derefter i Danmark – var noget han havde både håbet på og forventet i mange, mange år.

Narkotikaproblemet og narkotikapolitikken blev det konkrete område, Jørgen Jepsen viede allermest opmærksomhed, og bl.a. var han medstifter af og blev i en årrække leder af Center for Rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet. Det interesserede ham særligt af to grunde. For det først var der her tale om en adfærd, som hvis man lægger vægt på frihedsidealet, alene burde være en personlig problematik. Om man vil spise sukker, drikke alkohol, ryge cannabis osv. bør være den enkeltes frie valg. Om man vil begå selvmord, og om man i givet fald vil gøre det ved at hænge sig, skære sig i pulsåren eller tage en overdosis heroin bør være den enkeltes frie valg. For det andet var der tale om, at man alligevel i usædvanligt stort omfang og med usædvanlig stor styrke på dette område reagerede med bål og brand, stigmatisering og straf, dels over for mange, der hverken for dem selv eller andre forvoldte noget problem med deres adfærd (fx unge lejlighedsvis cannabisbrugere) og dels over for nogle af de fattigste, mest forarmede og

i forvejen mest ekskluderede i vort samfund (fx en del af opiatmisbrugere).

Hovedsynspunkterne i artiklen fra 1990 er, at den strafferetlige kontrol, der udøves på narkotikaområdet, ikke har de tilsigtede virkninger, og oven i købet i visse henseender snarere forværrer end forbedrer problemerne, og at omkostningerne ved denne kontrol overstiger de skader m.v., som selve problemet kan hævdes at bestå i eller forvolde. Desværre er denne analyse ligeså aktuel i 2018, som den var i 1990. Den nu forhenværende socialoverlæge i København, Peter Ege, skrev en kronik i 1990, der i de store linjer konkluderede på samme måde som Jepsen i sin artikel. Peter Ege har netop opdateret denne kronik (og en tidligere bog) i 2018 i bogen ”Stofproblemer – og hvordan man løser dem” (tidligere omtalt og anmeldt i Social Kritik) – og, ja, noget er de sidste par årtier gået til den ene side (fx forsøg med lægeordineret heroin og fremkomsten af stofindtagelsesrum) og noget til den anden, herunder ikke mindst kriminaliseringen af forbrug/besiddelse og generelle strafskærpelser. Det er mere end svært at hævde, at man samlet set har fjernet sig fra eller har gjort op med den irrationelle kontrolpolitik på narkotikaområdet.

Derfor er de centrale forslag til en anderledes og mindre skadelig og omkostningsfuld narkotikapolitik også de samme. Man kan sige, at fordi situationen er den samme, og vi såvel i bredden som i dybden er blevet endnu klogere på skadevirkningerne af den førte narkotikapolitik, kan fremsætte disse forslag med endnu større relevans og tyngde end i 1990. De kan ikke gentages for tit, selvom den politiske træghed godt kan gøre en lidt træt i koderne. Man kan savne Jørgen Jepsens vedholdenhed gennem årtier og takke pensionisten Peter Ege for den samme.

For den strafferetlige del er de tre væsentligste og ønskværdige reformer følgende:

At der gennemføres en kontrolleret legalisering af cannabis i alle led af processen, fra produktion til forbrug/besiddelse, næppe så meget forskellig fra den der nu er gennemført i et større antal stater i USA og som er under gennemførelse i Canada.

Afkriminalisering af forbrug og besiddelse af alle former for narkotika, hvor den mest nærliggende inspiration er det, man har foretaget sig i Portugal.

En kraftig reduktion af straffene for den tilbageværende kriminaliserede narkotikakriminalitet. I skrivende stund (15/5-2018) er 9 mænd netop ble-

vet idømt tilsammen 70 års fængsel for indsmugling af narkotika m.v. Vi ved, at mens de er i fængsel, vil andre overtage deres job. Vi ved bl.a. også, at det vil koste samfundet 30 mill. kr. i udgifter, at de kan afsonere deres fængselsstraf – et beløb der er stort nok til, anvendt på rette måde, at kunne gøre underværker i behandlingen af stofbrugere. Retsbevidsthedsundersøgelser har vist, at netop narkotikaområdet er det område, hvor den danske befolkning – og i øvrigt også befolkningerne i en række andre lande – i konkrete sager er mest uenige med domstolene. Det er således de fleste almindelige danskeres ønske, at frihedsstraf anvendes meget mindre på dette område, og at de idømte frihedsstraffe bliver betydeligt kortere. For dette tredje forslag er det svært at finde en model i andre lande, vi kan efterligne. Det politiske system har meget lettere ved at sætte straffene op, end at sætte dem ned, uanset hvor betimeligt og hensigtsmæssigt det kan være.

På det kriminologiske og kriminalpolitiske område udmærkede Jørgen Jepsen sig ikke blot ved at interessere sig for de svage, men også for de stærke. Jørgen Jepsen var interesseret i noget, man ikke hører så meget om nu til dags: Ulighed. Bl.a. publicerede han i 1970 den lille pamflet ”Lighed for loven”. Som kun ganske få kriminologer vendte han også blikket den anden vej og kiggede på de stærkes kriminalitet, f.eks. økonomisk kriminalitet. Han hovedkonklusion var, at man i forhold til de stærke og rige ikke kunne sige, at den førte kontrol- og kriminalpolitik var forkert. Man kunne derimod med betydelig ret hævde, at for dem var der i betydelig udstrækning ingen kontrol- eller kriminalpolitik i det hele taget. De rige kunne trygt gøre sig endnu rigere, imens samfundet tog vare på at sætte de svage og fattige i fængsel. Som nævnt er 9 mænd lige blevet idømt 70 års fængsel for indsmugling mv. af narkotika, givetvis for et stort beløb. Hvis vi nu holder os til aktuelle sager, kan det dog næppe måle sig med de 23 milliarder, Danske Bank øjensynligt har hvidvasket russiske mafiapenge for. Det kan vel kun skyldes hukommelsessvigt, eller at sagen ikke er helt færdigbehandlet endnu, at jeg ikke lige på stående fod kan huske *hvor* mange års fængsel diverse direktører mv. i Danske Bank er blevet idømt?

* Frit oversat efter titlen på en amerikansk kriminologi-bog, som Jørgen Jepsen siden den udkom altid havde stående inden for rækkevide.

Flemming Balvig er professor emeritus, dr.jur.